

Mari Darijesek

BITI OVDE, DIVNO JE

Život Paule M. Beker

Prevela s francuskog
Jelena Novaković

Beograd, 2019

Glavni urednik
Zoran Hamović

Urednik
Zoran Paunović

Likovni urednik
Milena Lakićević

© Clio, 2019. Sva prava za izdanje na srpskom jeziku zadržana.
Ova publikacija, u celini ili delovima, ne sme se umnožavati,
preštampavati, pohranjivati u memoriju kompjutera ili na bilo koji
način prenositi – elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem
ili na drugi način – niti može na bilo koji način ili bilo kojim sredstvima
biti distribuirana bez odobrenja izdavača.

Naslov originala
Marie Darrieussecq
ÊTRE ICI EST UNE SPLENDEUR
Vie de Paula M. Becker
Copyright © P.O.L éditeur, 2016

„Biti ovde divno je.“

Rilke, *Devinske elegije*

Bila je ovde. Na Zemlji i u svojoj kući.

U njenoj kući mogu se posetiti tri sobe. Pristup im je ograničen trakama od crvenog somota. Na štafelaju, reprodukcija njene poslednje slike, buket suncokreta i cve-tova crnog sleza.

Nije slikala samo cveće.

Vrata obojena u sivo, zaključana, vodila su na sprat na kome sam zamišljala utvare. A po izlasku iz kuće, vi-đali smo ih, Paulu i Ota, Moderson-Bekerove. Ne utvare, nego čudovišta, u odeći toga vremena, veoma kičerskoj na prozoru njihove kuće mrtvih, iznad ulice, iznad naših glava živih ljudi. Par voštanih figura, dvoglave rugobe na prozoru te lepe kuće od žutog drveta.

*

Strahota se tu meša sa veličanstvenošću, da ne odugovlačimo, strahota te priče, ako je život priča: umreti u trideset drugoj godini sa delom pred sobom i bebom od osamnaest dana.

A njen grob: užasan. U Vorpsvedeu, selu ušuškanom u turizmu. Barbizonu Severne Nemačke. Prijatelj vajar, Bernhard Hetger, koji je napravio spomenik. Velika ploča od granita i cigli: žena napola naga, opružena, veća nego u prirodi, naga beba koja sedi na njenom trbuhu. Kao da je i beba mrtva, ali ona nije mrtva: Matilda Moderson je živela devedeset jednu godinu. Spomenik je sada oštećen vremenom, vetrom i snegom u Vorpsvedeu.

Paula Moderson-Beker napisala je u svome dnevniku 24. februara 1902, pet godina pre smrti: „Često sam razmišljala o svome grobu... Ne treba da ima humku. Dovoljan je pravougaonik oivičen belim karanfilima. A oko njega, skromna šljunkovita staza, i ona oivičena karanfilima, i drvena ograda, sasvim jednostavna, sa obiljem ruža. Tu bi bila i mala kapija kako bi mi ljudi dolazili u posetu, a u dnu mirna klupica da na nju sednu. To treba da bude na našem crkvenom groblju u Vorpsvedeu, duž živice okrenute ka poljima, u starom delu, ne na drugom kraju. Možda, nad grobom, i dve male smreke a između njih crna drvena ploča na kojoj je samo moje ime, bez datuma, bez drugih reči. Tako bi trebalo da bude... I želela bih, možda, da tu bude i vaza u koju bi ljudi stavljali sveže cveće.“

Ljudi koji dolaze da je obiđu stavljaju cveće između bebinih kolena. Ima ruža, da, i žbunova. U središtu epitafa izvajanog u granitu, izdvaja se reč GOTT napisana velikim slovima. Prijatelj koji govori nemački prepoznaje jedan biblijski verset: Rimljanima poslanica, 8:28: „A znamo da onima koji ljube BOGA sve ide na dobro.“ Za nju koja pominje božije ime samo kada čita Ničea.

Ovo predviđanje groba: zar je to tako čudno, sa dva-deset šest godina? Oto je izgubio prvu, mladu suprugu: ne oseća li druga mlada supruga štrećanje u grudima udajući se za ovog udovca? „Odnela sam vres na grob žene koju je jednoga dana nazvao svojom ljubavlju.“

Paulina „predskazanja“ okamenila su je u romantičarskom liku: Devojka i Smrt. U ranoj mladosti, kada opisuje slike koje joj se vrzmaju po glavi, koleba se da li da slika plesove ili sahrane, između blistavo bele i prigušene crvene... „I kada bi se samo za mene rodila ljubav, pre nego što odem; i kada bih mogla da naslikam tri dobra platna, otišla bih zadovoljna, sa cvećem u kosi.“

*

Paula je večno mlada. Ostalo je dvanaestak njenih fotografija.

Mala, sićušna. Okrugli obrazi. Ride pege. Labava punđa, razdeljak na sredini. „Kao firentinsko zlato“, reći će Rilke.

Njena najbolja prijateljica, Klara Vesthof, beleži svoje sećanje na njihov susret u septembru 1898. godine: „Držala je na kolenima bakarno kuvalo koje je dala da se popravi za svoje useljenje. Bila je tu, sedeći na stoličici za modele, i gledala kako radim. Kuvalo je imalo boju njene lepe guste kose [...], u skladu sa njenim blagim i vrcavim licem, sa lepo povijenim i fino ocrtanim nosom. Dizala je glavu sa izrazom zadovoljstva, gotovo pobednički, i iz dubine svojih tamnih i blistavih očiju gledala vas umno i radosno.“

*

Jedne nedelje u avgustu 1900. godine, dve prijateljice su zajedno, veče je, Paula pokušava da čita ali često podiže pogled, prijatno vreme, život je suviše lep, treba ići na ples. Ali gde? Dve devojke, u belim haljinama sa kratkim rukavima, stegnutim u struku i pokrivenih članaka, lutaju pustim selom. Nebo nad Vorpsvedeom je crveno. Breg sa crkvom uzdiže se nad ravničarskim predelom. Nadahnuće – penju se na zvonik... hvataju konopce, udaraju u veliko i malo zvono.

Skandal. Učitelj dotrčava i beži prepoznavši ih: dve mlade građanke, dve umetnice! Pastor, bez daha, zviždi „Sacrosanctum!“. U crkvi se sakuplja gomilica ljudi. Brinjesovi, vlasnici Paulinog ateljea, pronalaze izgovor: „Frojlanj Vesthof i frojlanj Beker? Nemoguće, one su u Bremenu!“ Martin Finke, farmer, kune se da bi dao pet sua da bude tu. A mala grbavica koja ljušti krompir u zadnjoj kuhinji, smeje se dok sluša priču o tom poduhvatu.

Eto, to je Paulino pismo majci, od 13. avgusta 1900. godine. Treba li voleti majku da bismo joj pisali tako lepa pisma, i tako vesela. Paula dodaje crtež rađen ugljenom: ona, mala zlatokosa, čvrsto se drži za ogromno zvono, napetih mišica i isturene stražnjice. Klara, visoka brinete, nasmejana, sa pesnicama na kukovima. Ona koja će se udati za Ota Modersona, i ona koja će se udati za Rajnera Mariju Rilkea. Rano preminula slikarka, i vajarka umrla u starosti, a još više zaboravljena.

Klara i Paula srele su se na časovima crtanja koje je držao strogi Fric Makenzen, u Vorpsvedeu. Postaće najbolje prijateljice uz učenje, ljubav i nesporazume. Ništa nije postojanije od nesporazuma. Videćete ih kako se vraćaju sa časova sankama, punom brzinom. Videćete ih kasnije u Parizu, pripremaju pet boca punča i dva kolača, jedan sa bademom, drugi sa jagodama, za neki studentski praznik. Videćete ih kako se voze čamcem na Marni, slavuji i topole. Videćete ih na Monmartru kako se uz smeh opiru napadima monahinje koja hoće da ih preobrati. Videćete ih kako se spuštaju stazama u Medonu da bi posetile Rodena. Videćete ih, opet u Vorpsvedeu, u očima dva muškarca koji ih žele, slikara Modersona i pesnika Rilkea.

*

U porodici Beker, svi se mnogo dopisuju. Tako imamo na stotine Paulinih pisama, pored dnevnika i devojčakog albuma. Paula je treće dete u porodici Beker. Ima ih šestoro, bio je i sedmi brat koji je umro kao dete. Otac, majka, stričevi, tetke, braća, sestre, svi se dopisuju čim negde odu, to je porodična dužnost, to je ritual, to je dokaz ljubavi.

Otišavši sa šest godina u Englesku kod tetke Marije da nauči da vodi domaćinstvo, Paula Beker se vraća pre nego što je bilo predviđeno. Počela je da crta, sa više žara nego što je bilo predviđeno. Majka je u tome ohrabruje, pa čak uzima i stanara da bi plaćala njene kurseve. A ni otac ne vidi u tome ništa loše, ali smatra da ona treba da ima zanimanje, u nastavi. U septembru 1895. godine, Paula je dobila diplomu učiteljice.

Ali ne pristupa odmah tome poslu, ne. Stric joj je ostavio malu ušteđevinu, nastanjuje se u Vorpsvedeu i ulaže u Makenzenovu školu čiji kursevi uživaju veliki ugled. Slika tela, posmatra lica i ruke. Uočava anomalije koje su posledica bede. Od toga ne stvara sentimentalni motiv. Slika ono što vidi, slikaće i tela Parižana, a kasnije i svoje. Voli jake kontraste, ponekad podvlači crnom bojom. Postać ekspressionista, i to im se neće mnogo dopasti, onim prefinjenim pejzažistima iz Vorpsvedea.

A uopšte se neće dopasti lokalnoj kritici prilikom nje-
ne prve izložbe 1899. godine u bremenskom muzeju, sa Klarom Vesthof (čije su skulpture bolje primljene) i još jednom Makenzenovom učenicom, Mari Bok. Izvesni Artur Fitger oseća *mučninu* pred tim slikama. Voleo bi da o njima govori „čistim jezikom“, ali može samo da misli na „nečiste“ reči koje više voli da ne napiše, „uvređen“ tom „užasno žalosnom“ izložbom, naročito kada se uporedi sa „riznicom istinske umetnosti nemačkog naroda“. Karl Finen, priznati lokalni umetnik, pokušava da opravda izbor muzeja koji je u najmanju ruku „viteški otvorio vrata tim sirotim gospama iz Vorpsvedea“.

Sirota gosa, te godine, čita Ibzenove komade i *Dnevnik* Marije Baškirceve. Sanja o tome da živi, kao ona, u Parizu. Slika služeći se modelima iz sela. Pozivaju je na umetničke večeri, kod Ota Modersona ili Hajnriha Fogelera. Fogeler peva uz gitaru „crnačke pesme“, ljudi igraju, a Paula zna da joj nova somotska haljina odlično stoji i da neki neće skidati pogled sa nje, kako zapisuje u dnevnik pre nego što će zaspati.

*

Ne znam kako da to nazovem. Ne znam da li treba reći *zaljubiti se*.

Paula Beker se približava Otu Modersonu.

Prvo je videla njegove slike na jednoj izložbi u Breme-
nu 1895.godine. Ceni, ništa više od toga, njihovu „isti-
nitost“. Kada ga prvi put ugleda, to je: „Nešto veliko, u
smeđem odelu, sa riđom bradom. Blagost i saosećanje u
očima. Njegovi pejzaži ostavljaju dubok, dubok utisak –
jesenje sunce, žarko i melanholično. Volela bih da bolje
upoznam tog Modersona.“ Pomalo joj je teško da se veže,
u Vorpsvedeu. Tu je Fogeler, šarmantni slikar nešto malo
stariji od nje, ali Fric Overbek, jedan drugi slikar, deluje
hladno. „Moderson, naprotiv, izgleda mi veoma privla-
čan. Prijatan je i pristupačan, a u njegovoj prirodi ima
neke muzike koju mogu da pratim na svojoj maloj violini.
Već samo njegovo slikarstvo bilo bi dovoljno da me pri-
vuče. To je nežni sanjar.“ Važno joj je njegovo mišljenje.
I ocu često govori o tome čoveku koji je jedanaest godina
stariji od nje. I ima „sedamnaest centimetara više, veliku
snagu osećanja, šiljatu riđu bradu, i ozbiljan je, gotovo
melanholičan, ali i kadar da se raduje“. To je portret nje-
nog oca. I na fotografijama: sličnost, čelo, nos i brada, kao
prekopirana.

Samo u jednom pismu majci Paula govori o supruzi,
Frau Moderson, „intuitivnoj i osećajnoj ženici“. Iako su
Paulina pisma Otu iz pristojnosti upućena Gospodinu i
Gospođi, u trenutku kada polazi za Pariz, pod izgovorom

da mu vraća knjigu, piše mu, samo njemu, izražavajući veliku želju da ga ponovo vidi.

*

Paula odlučuje da novčanu pomoć strica Artura potroši na studije u Parizu. Otac je zabrinut. Dnevnik, 5. juli 1900. godine: „Otac mi je danas pisao da bi trebalo da potražim posao guvernante. Celo poslepodne ostala sam opružena na pesku, među vresovima, čitajući *Pana* Knuta Hamsuna.“

Godina 1900. Svet je mlad. Knut Hamsun piše o pticama i letnjim ljubavima, vlatima trave i velikim šumama. Genijalni autor *Gladi* još nije nacista koji će pokloniti Gebelsu medalju svoje Nobelove nagrade. A Ničea još nisu prisvojili užasni ljudi. Može se verovati u vladavinu boga Pana, u Prirodu i u sadašnji trenutak.

Godina 1900. Sve se događa 1900. Paula piše svome bratu Kurtu da se posle godina sna i sanjarenja probudila. I da ih je takav razvoj možda uznemirio, njih, njenu porodicu. Ali da će iz toga proizaći nešto dobro. Da će biti zadovoljni. Da treba da imaju poverenja u nju.

Bremen–Pariz, sedamnaest sati u vozu. Paula deli damski kupe sa gospođicom Klarom, kabaretskom umetnicom. Njen kolega, „crnpuvasti mladić“ koji stoji u hodniku, ne usuđuje se da uđe zbog Paule. Ali pod njenim „strogim nemačkim pogledom“ nisu prestajali da ćaskaju i pevaju.

Klišei pomažu da se opiše složeni svet. Francuzi su površni i *blazirani*, prljavi i duhoviti. Nemci su pak poštteni i ozbiljni, čisti i spori. Paula se upisala na Akademiju Kolarosi, gde njene pariske drugarice smeju da laskaju Rodenu, tom živom bogu. Kako je to *lepo!* „One prosto ne umeju da kažu ništa pametnije.“

Kamij Klodel je studirala na Akademiji Kolarosi, a na nju će se upisati i Žan Ebitern, Modiljanijeva ljubavnica. Studentkinje tu imaju pravo da slikaju nage modele.¹ Ženski modeli poziraju potpuno nagi, muškarci u gaćama. „Nažalost“, piše Paula roditeljima, „svi ti modelu su ‘pozeri’. Imaju pola tuceta položaja i uvek ih na kraju ponavljaju.“ Paula slika nekog samozadovoljnog brku, utegnuto u beli slip, prekrštenih ruku, podignute brade: čak i go liči na Parizliju.

Ide i na časove anatomije u Školi lepih umetnosti, koja je 1900. godine otvorila vrata i devojkama². Tu su se upisale mnoge strankinje, Amerikanke, Španjolke, Engleskinje, Nemice, Ruskinje: ne nalaze ništa slično u svojoj zemlji. Uprkos glavoboljama koje u njoj izazivaju leševi (nabavljeni u Medicinskoj školi), Paula smatra da su ti kursevi dragoceni. Najzad shvata šta je koleno, piše ona svojim roditeljima. Oni prihvataju njen odlazak u Pariz i pokazuju veliku širinu duha. Godine 1900. Katlin Kenet,

¹ Akademija Žilijan, na kojoj je studirala Marija Baškircева, bila je takođe mešovita, s tom razlikom što su na kursovima sa aktovima devojke i mladići bili odvojeni. Iz nekog meni nepoznatog razloga, upis na sve te kurseve bio je dva puta skuplji za devojke nego za mladiće.

² Zahvaljujući upornosti vajarke Elene Berto i slikarke Viržini Demon-Breton.

engleska studentkinja, pisala je sa izvesnom ironijom: „Reći da je dvadesetogodišnja devojka otišla na studije lepih umetnosti u Pariz značilo je da je nepovratno izgubljena.“ Paula u svakom slučaju smatra da je to „teže za žene“. Od njih se očekuju lepe, zavodljive slike, dok muškarci imaju prava da *budu mangupi*. I taj tako lepi Pariz koji je tako izopačen! Užasan zadah alkohola, prljavština na sve strane, smrknuta lica. Otac je preklinje da noću ne šeta Velikim bulevarima, „jer se tu vide ružne stvari“.

Njena soba je na bulevaru Raspaj. Dimenzije: **dužina kreveta, širina krevet i po**. Cvetni tapeti na zidovima. Kamin, parafinska svetiljka. Klara Vesthof joj je susedka, došla je da studira kod Rodena. Prva kupovina: dušek. Druga kupovina: metla. Sve oribati, sve očistiti. Za tri-deset santima svake nedelje će dolaziti spremačica. Paula pravi nameštaj od drvenih otpadaka koje prekriva kretonom. Cveće je neverovatno jeftino, buketi narcisa i mimoze, osam ruža za pedeset santima! Pronalazi *mlečni restoran* u kome se jede za jedan franak, ali to nije baš obilato. Mršavi. Boca crnog vina za šezdeset santima, dobro je zbog gvožđa. Roditelji joj šalju i bombone.

Luvr. Holbajn. Ticijan. Botičeli, njegova velika freska, pet mladih žena u lepršavim haljinama, koje joj ski-daju „veliki teret sa srca“. I Fra Anđeliko. Biti sa njim u društvu svetaca. Napolju, videti Senu, u plavoj ili zlatastoj izmaglici. Akrobate na kejevima. Bukinisti sa širom otvorenim tezgama. Koro i Mije kod galerista. Na desnoj obali, kod trgovca Volara, ima nešto što treba da pokaže Klari: uz zidove su nabacana platna, ona ih samouvereno prevrće. Tu je, kaže, nova jednostavnost: Sezan.